

1. İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi¹

Nurşen YILDIRIM²

Aslı TEKE³

APA: Yıldırım, N. & Teke, A. (2025). İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (44), 1-13.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14634791>

Öz

Araştırmanın amacı, 1. sınıf Türkçe ders kitabının çeşitli yönlerden niteliğini öğretmen görüşlerine göre belirlemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması ile tasarlanan araştırmaya, Malatya il merkezinde görev yapan ve kolay ulaşılır durum örnekleme yöntemi ile belirlenen 53 öğretmen katılmıştır. Çalışma grubundaki tüm öğretmenlerin aynı Türkçe ders kitaplarını kullanma durumlarına dikkat edilmiştir. Araştırma verileri, uzman görüşü alınan ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Türkçe Ders Kitabına Yönelik Öğretmen Görüşleri Belirleme Formu” ile toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yapılarak çözümlenmiştir. 5 farklı kategori kapsamında elde edilen görüşlerin frekans yüzdeleri hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin 1. sınıf Türkçe ders kitabını genel olarak yeterli buldukları belirlenmiştir. Özellikle dil ve anlatım, metin- görsel ilişkisi, sayfa düzeni, baskı kalitesi, değerler eğitime uygunluk, etkinliklerin niteliği, öğretim programı kazanımlarıyla örtüşme bakımından kitap öğretmenler tarafından yeterli bulunmuştur. Diğer yandan, kitabın Türkçe öğretimi açısından tek başına tam olarak yeterli bulunmaması, metinlerin fazla uzun olması, metne hazırlık çalışmalarının öğrencide merak ve istek uyandırma noktasında tam olarak yeterli olmayışı, etkinlik yönergelerinin yeterince anlaşılır bulunmayışı, etkinliklerin dilbilgisi konularını yansıtmı bakımından kısmen uygun olması araştırma sonucunda ortaya çıkan olumsuz görüşlerdir.

Anahtar kelimeler: Türkçe ders kitabı, ilkokul, öğretmen görüşleri

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik İzni: Malatya Turgut Özal Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından 23.08.2024 tarihli, 358441939-050-246356 sayılı kararla etik izni verilmiştir.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin / Oran: %22

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 30.09.2024-**Kabul Tarihi:** 22.12.2024-**Yayın Tarihi:** 21.02.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14634791>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili Bölümü / Assist. Prof., Malatya Turgut Özal University, Rectorate, Department of Turkish Language (Malatya, Türkiye), nursen.yildirim@ozal.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-1977-9419>, **ROR ID:** <https://ror.org/01v2xem26>, **ISNI:** 0000 0004 7475 1800,

³ Öğretmen, Bostanbaşı İlkokulu, MEB /Bostanbaşı Primary School, MNE (Malatya, Türkiye), xxxxx@xxxxx.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0009-0001-4141-7633>, **ROR ID:** <https://ror.org/00jga9g46>, **ISNI:** 0000 0004 7475 1800

Evaluation of Primary School 1st Grade Turkish Course Book According to Teachers' Opinions⁴

Abstract

The aim of the research is to determine the quality of the 1st grade Turkish course book in various aspects according to the opinions of teachers. Designed with a case study, one of the qualitative research methods, the research included 53 teachers working in the city center of Malatya and determined with the easily accessible case sampling method. Attention was paid to the fact that all teachers in the study group used the same Turkish course books. The research data were collected with the "Teacher Opinions Determination Form Towards the Turkish Course Book" developed by the researcher and received expert opinion. The obtained data were analyzed by descriptive analysis. The frequency percentages of the opinions obtained within the scope of 5 different categories were calculated. As a result of the research, it was determined that teachers found the 1st grade Turkish course book generally sufficient. The book was found sufficient by the teachers especially in terms of language and narration, text-visual relationship, page layout, printing quality, suitability for values education, quality of activities, and overlap with the curriculum gains. On the other hand, the negative views that emerged as a result of the research were that the book was not found to be fully sufficient in terms of teaching Turkish on its own, the texts were too long, the preparation studies for the text were not fully sufficient in terms of arousing curiosity and desire in the student, the activity instructions were not found to be sufficiently understandable, and the activities were partially suitable in terms of reflecting grammar topics.

Keywords: Turkish course book, primary school, teachers' opinions

⁴ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Ethics Approval: Ethical permission was granted by the Ethics Commission of Malatya Turgut Özal University with the decision dated 23.08.2024 and numbered 358441939-050-246356.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Turnitin / Rate: %22

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 30.09.2024-**Acceptance Date:** 22.12.2024-**Publication Date:** 21.02.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14634791>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Eğitimin amacı bireylere istendik davranışlar kazandırmaktır. Bu amaca ulaşmak için yakın ve uzak hedefler doğrultusunda öğretim programları aracılığıyla okullarda öğretim gerçekleştirilir. Günümüzün hızla gelişen ve değişen dünyasında eğitim sistemlerine ait programlar ve uygulamalar da değişir, güncellenir. “Bir dersin öğretim programı; toplumun ve bireylerin ihtiyaçları, teknolojik gelişmelerin etkisi göz önünde bulundurularak, eğitim felsefesi, tarihi, sosyolojisi, psikolojisi gibi temellerden hareket ederek var olan programdaki sorunların çözümü için gözden geçirilir ve belirli kuramlara, modellere, bağlantılara, araştırmalara bağlı olarak yenilenebilir.” (Arı, 2016, s.236). Bu kapsamda Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda da zaman zaman köklü değişiklikler yapıldığı görülür. Yapılan bu köklü değişimler eğitim ortamlarında kullanılan yaklaşımlara, araç gereçlere ve ders kitaplarına da yansımıştır. Günümüzde kullanılan Türkçe ders kitapları 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’na uygun olarak hazırlanmıştır. Bu kitaplarda okuma metinleri ve etkinlik uygulamaları tek kitapta birleşik olarak yer almaktadır.

Ders kitabı, eğitim öğretim sürecinde dil becerilerinin geliştirilmesinde temel olarak kullanılan dokümanlardanır. Türkçe derslerinde yaygın olarak yararlanılan kaynakların başında ders kitapları gelmektedir. “Eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı öğretim materyali” (Demirel ve Kiroğlu, 2006, s. 58) olarak tanımlanan ders kitapları eğitim öğretim etkinliklerinin en önemli kaynaklarını oluşturur. “Ders kitapları, öğretim programlarında yer alan konulara ilişkin bilgiyi planlı, düzenli ve aşamalı bir şekilde içerdiği için, geliştirilen diğer modern ders araç-gereçlerine rağmen öğretmen ve öğrencilerin temel başvuru kaynağı, vazgeçilemeyen ders aracı olma özelliğini korumuştur” (Kolaç, 2003, s. 106). Kılıç ve Seven (2006) öğretim büyük bölümünün kitapların içeriğine göre belirlendiğini ve sınıf içi uygulamalarda materyal olarak en çok ders kitaplarının kullanıldığını ifade etmektedirler.

Eğitim felsefesine ve amacına uygun şekilde tasarlanan ders kitapları oldukça etkili birer öğretim materyali durumundadır. Nitekim ders kitabının sınıf içerisindeki yerinin çok önemli olduğunu ve öğretmenlerin birçok etkinliği kitapla başlatıp kitapla sürdürdüğü yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur (Ceyhan ve Yiğit, 2005). Tüm derslerde olduğu gibi Türkçe öğretiminde de dersin temel gereci olması yönüyle kitaplar ayrı bir öneme sahiptir (Kaya ve Kardaş, 2019). Ders kitaplarının eğitim programında belirlenen kazanımlara ulaşmada işlevsel bir araç rolünde olması, öncelikle belirlenen öğretim programlarına uyum göstermesi ile sağlanabilir (Oral, 2005). Bu nedendir ki ülkemizde ders kitapları yapılandırmacı yaklaşıma uygunluk olarak hazırlanmaktadır. Kılıç ve Seven’e (2006) göre yapılandırmacı öğrenme-öğretme sürecinde ders kitapları öğrencinin aktif olarak derse katılımını amaçlamaktadır.

Türkçe derslerinde dil becerileri kitaplardan hareketle metinler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Güneş’e (2013) göre bu metinlerin öğrencilerin iletişimsel, bilişsel ve toplumsal becerilerini geliştirmelerine kaynaklık etmesi önemlidir.

Nitelikli metin örnekleri öğrencilerin temel dil becerilerini geliştirmede kullanılan önemli unsurlardan biridir. Türkben’e (2018) göre Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin dilimizin anlam zenginliğini ve estetiğini yansıtan, nitelikli ve öğrenci ihtiyaçlarına dönük içeriklere sahip olması önemlidir. Türkçe ders kitapları içerdiği metinler ve etkinliklerle dil öğretimindeki amaç ve kazanımların gerçekleştirilmesini, öğrencilerin ana dili bilgisi ve bilinci kazanmalarını, etkili ve doğru olarak anlama ve anlatma

becerilerini kullanabilen kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlayan araçlardır.

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı ilkokul 1. sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitabına yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Bu temel amaç bağlamında şu alt amaçlara yanıt aranmıştır:

1. İlkokul 1. sınıf öğretmenlerinin ders kitabını genel olarak değerlendirmeleri nasıldır?
2. İlkokul 1. sınıf öğretmenlerine göre Türkçe ders kitabı biçimsel özellikler bakımından nasıldır?
3. İlkokul 1. sınıf öğretmenlerine göre Türkçe ders kitabı metin özellikleri bakımından nasıldır?
4. İlkokul 1. sınıf öğretmenlerine göre Türkçe ders kitabı etkinliklerin özelliği bakımından nasıldır?
5. İlkokul 1. sınıf öğretmenlerine göre Türkçe ders kitabı ölçme değerlendirme özellikleri bakımından nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın modeli

Bu çalışma nitel bir araştırma olup durum çalışması (case study) deseniyle yürütülmüştür. Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılarak olgu ve olaylar bütüncül bir biçimde ortaya konur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu tür çalışmalarda sözlü ve niteliksel analizlere daha çok vurgu yapılırken sayısal veri ve sayımlamalara daha az yer verilmektedir. Niteliksel araştırmacılar olayları şartlarına göre incelerken olayların ve bağlamların dilini kullanmakta ve problemleri, içinde bulunduğu değerler sistemiyle birlikte analiz ederek olaylara etki eden bağlantıları kendi doğal ortamlarında anlamlandırmaya çalışmaktadırlar (Neuman, 2012).

Durum çalışması, araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür. Durum çalışması, araştırmacının gerçek yaşam, bir durum veya durumlar hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir araştırmadır (Creswell ve Plano Clark, 2020). Durum çalışması, eğitim bilimleri alanında çok fazla kullanılan araştırma desenlerindedir. Bu araştırma deseninin en önemli özelliği; araştırmada ele alınan durumun, kişinin ya da topluluğun kendisine ait özellikleri nedeniyle tercih edilmesi ve kendi bağlamı içinde değerlendirilmesidir. Bu bağlamdan yola çıkarak durum çalışmasında; özel bir kişi, topluluk veya olayı incelemek için katılımcıların tutum ya da davranışları ortaya çıkarılmaya ve bu özellik veya davranışlar sistematik biçimde açıklanmaya çalışılır (Christensen vd, 2020). Bu araştırmada ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabının niteliğini tespit etmek amacıyla öğretmen görüşlerinden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında incelemeye konu olan durum ders kitabının niteliği, çalışmanın katılımcıları sınıf öğretmenleridir. Araştırma durum çalışması deseninin olağan yapısına uygun olarak bu eksende yapılandırılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu kolay ulaşılır durum örnekleme yöntemi ile belirlenen 53 öğretmen oluşturmaktadır. Kolay ulaşılır durum örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırması

açısından erişilmesi yakın olan durumlar kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu kapsamda Malatya il merkezindeki ilkokullarda birinci sınıfı okutan ve çalışmada inceleme materyali olan ders kitabını kaynak olarak kullanan öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet, hizmet yılı (kıdem) ve mezuniyet durumu ile ilgili özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Değişken	Sayı (n)	Yüzde (%)
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	34	64,2
Erkek	19	35,8
Toplam	53	100
<i>Öğretmen hizmet yılı</i>		
1-5	1	1,9
6-10	1	1,9
11-15	11	20,08
16 ve üzeri	40	75,5
Toplam	53	100
<i>Eğitim düzeyi</i>		
Lisans	46	86,8
Yüksek Lisans	7	13,2
Toplam	53	100

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Çalışmaya katılan öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, çalışma grubundaki kadın öğretmen sayısının ve oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Çalışma grubunu oluşturan 53 öğretmenin 34’ü (%64,2) kadındır.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin hizmet yılına göre dağılımı incelendiğinde, öğretmenlerden %1,9’unun “1-5 yıl”, % 1,9’unun “6-10 yıl”, %20,08’inin “11-15 yıl” ve %75,5’inin “16 yıl ve üzeri” çalışma yıllarında oldukları görülmektedir.

Öğretmenlerin eğitim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, çalışma grubundaki öğretmenlerden %86,6’sının “Lisans”, % 13,2’sinin ise “Yüksek Lisans” mezunu oldukları görülmektedir.

İnceleme materyali

Çalışmada inceleme materyali olarak 2023-2024 eğitim öğretim yılında Malatya il merkezindeki okullarda okutulan “İlkokul Türkçe Ders Kitabı 1. Sınıf” kullanılmıştır. Duygu Beşler ve Fatma Miraç Demir tarafından hazırlanan bu kitapta sekiz tema bulunmaktadır. Her bir temada beş metnin bulunduğu kitapta hazırlık çalışmaları, etkinlikler ve tema sonu çalışmaları yer almaktadır.

Verilerin toplanması

Nitel desene göre tasarlanan bu çalışmanın verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan ve uzman görüşü

alınarak son şekli verilen “Türkçe Ders Kitabına Yönelik Öğretmen Görüşleri Belirleme Formu” ile elde edilmiştir. Form geliştirilirken öncelikle literatür taramasına dayalı olarak bir Türkçe ders kitabı değerlendirme kriterleri havuzu oluşturulmuştur. 34 maddelik bu havuz alanında uzman olan üç öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuştur. Bu bağlamda öğretmen görüşlerini tespit etmek için uygun bulunmayan maddeler formdan çıkarılmış, dil ve anlatım bakımından düzeltilmesi gerektiği düşünülen maddeler ise revize edilmiştir. Alınan dönütler sonrasında çalışma amacına uygun olduğu düşünülen 24 soruluk bir görüş alma formu ortaya çıkmıştır. Uzman dönütleri doğrultusunda son şekli verilen görüşme formları basılı olarak, araştırmacı tarafından okullara gidilerek katılımcılara ulaştırılmıştır. Formda “biçim, metin, etkinlik, ölçme değerlendirme ve kitabın geneli” olmak üzere 5 farklı kategoriye ilişkin 24 madde bulunmaktadır. Formdaki her bir maddeye ilişkin öğretmen görüşleri bulgular bölümünde tablo halinde frekans ve yüzde verilerek ifade edilmiştir.

Verilerin analizi

Nitel desene göre tasarlanan bu araştırmanın verileri, uzman görüşü alınarak son şekli verilen görüşme formuyla elde edilmiştir. Öğretmenler tarafından yazılı olarak doldurulan anket verileri betimsel analizine tabi tutulmuştur. Türkçe 1. sınıf ders kitabına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmadan elde edilen veriler nitel veri analiz tekniklerinden olan betimsel analiz ile incelenmiştir. Betimsel analizde, toplanan veriler daha önceden belirlenen temalara göre yorumlanır, burada amaç elde edilen verileri sistematik biçimde betimlemektir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Etik kurul beyanı

Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 numaralı "Araştırma Uygulama İzinleri" konulu genelgeye göre Malatya Turgut Özal Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'nun 23/08/2024 tarih ve E-35841939-050-246356 sayılı yazı gereğince onay alınarak çalışma başlatılmıştır.

Bulgular

Türkçe 1. sınıf ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesini konu edinen bu çalışmada elde edilen bulgular beş farklı kategoride, tablolar halinde sunulmuştur.

Türkçe ders kitabına ilişkin genel değerlendirmeler

Katılımcı öğretmenlerin incelemeye konu olan Türkçe ders kitabına yönelik genel değerlendirmeleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Kriterler	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Türkçe ders kitabındaki disiplinler arası ilişkilendirmeler yeterli düzeydedir.	27	50,9	20	37,7	6	11,3
Kitapta yazım ve imla yanlışlarına rastlanmaktadır.	9	17,0	14	26,4	30	56,6
Konuların öğretiminde yakından uzağa, basitten karmaşığa giden bir yöntem izlenmiştir.	32	60,4	18	34,0	3	5,7

Kitap öğrencide daha çok araştırmayı, öğrenmeyi teşvik edecek niteliktedir.	19	35,8	29	54,7	5	9,4
Kitap, ilkökul 1. sınıf öğrencilerinin Türkçe dersleri için tek başına yeterlidir.	10	18,8	25	47,2	18	34,0
Kitabın dil ve anlatım özellikleri öğrenci seviyesine uygundur.	26	49,1	22	41,5	5	9,4

Tablo 2. Türkçe Ders Kitabına İlişkin Genel Değerlendirmeler

Öğretmenlerin Türkçe ders kitabına ilişkin genel değerlendirmeleri Tablo 2’de yer almaktadır. Buna göre öğretmenlerin %50,9’u Türkçe ders kitabındaki disiplinler arası ilişkilendirmeleri yeterli bulmuştur. Kitapta yazım ve imla yanlışlarına rastlanıp rastlanmadığı yönündeki maddeyi öğretmenlerin %56,6’sı “Hayır” olarak yanıtlamışlardır. Görüşü alınan öğretmenlerin %60,4’ü konuların öğretiminde yakından uzağa, basitten karmaşığa giden bir yöntem izlendiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir çoğu (%47,2) araştırmaya konu olan ders kitabının ilkökul 1. sınıf Türkçe dersleri için tek başına kısmen yeterli olduğunu düşünmektedir. Dil ve anlatım özellikleri bakımından bir değerlendirme yapan katılımcı öğretmenlerin büyük bir kısmı (%49,1) kitabı bu açıdan öğrenci seviyesine uygun bulmaktadır.

Türkçe ders kitabının biçimsel özelliklerine ilişkin değerlendirmeler

Görüşüne başvuru alan öğretmenlerin incelemeye konu olan Türkçe ders kitabının biçimsel özelliklerine ilişkin değerlendirmeleri Tablo 3’te sunulmuştur.

Kriterler	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Kitaptaki görseller metinlerin içerikleriyle uyumludur.	44	83,0	7	13,2	2	3,8
Kitapta görsellerin ve metinlerin yerleşimi sayfa düzeni olarak uygundur.	41	77,4	10	18,9	2	3,8
Kitabın baskısı estetik yönden uygun, temiz ve nettir.	41	77,4	11	20,7	1	1,9
Metinlerde ve etkinliklerde kullanılan yazı puntosu büyüklük olarak göz yormayacak, rahatça okunacak niteliktedir.	35	66,0	15	28,3	3	5,7
Kitabın boyutu ve ağırlığı çantada taşımak için uygundur.	35	66,0	12	22,6	6	11,3

Tablo 3. Türkçe Ders Kitabının Biçimsel Özelliklerine İlişkin Değerlendirmeler

Tablo 3’te yer alan verilere göre öğretmenlerin %83’ü çalışma kapsamında incelenen 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki görselleri metinlerin içerikleriyle uyumlu bulmaktadır. Benzer biçimde görsellerin ve metinlerin sayfa düzeni olarak yerleşimi de öğretmenlerin çoğu (%77,4) tarafından uygun bulunmuştur. Görüşüne başvuru alan öğretmenlerin %77,4’ü kitabın baskısının estetik yönden uygun, temiz ve net olduğunu ifade etmiştir. Kitapta kullanılan yazı puntosuna ilişkin olarak katılımcıların %66’sı yazıların göz yormayacak, rahatça okunacak nitelikte olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %66’sı kitabı boyut ve ağırlık olarak çantada taşımaya elverişli bulmuştur.

Türkçe ders kitabının metin özelliklerine ilişkin değerlendirmeler

İlkokul Türkçe 1. sınıf ders kitabında bulunan metinler beş kriterle değerlendirilmiştir. Katılımcıların

ders kitabı metinlerine yönelik değerlendirmeleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Kriterler	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Metinler içerik bakımından öğrenci seviyesine uygun düzeydedir.	25	47,2	22	41,5	6	11,3
Metinler öğrenci seviyesine uygun zengin bir kelime hazinesi sunar.	18	34,0	29	54,7	6	11,3
Metinlerdeki karakterler ve konular değerler eğitime uygundur. (sevgi, saygı, adalet, dürüstlük...)	40	75,5	11	20,8	2	3,8
Metinlerde konular öğrencinin yakın çevresi, ilişkileri ve günlük yaşantısı ile ilgilidir.	32	60,4	20	37,7	1	1,9
Metinler ilkökul 1. sınıf öğrencisi için fazla uzundur.	28	52,8	18	34,0	7	13,2

Tablo 4. Türkçe Ders Kitabının Metin Özelliklerine İlişkin Değerlendirmeler

Türkçe ders kitabındaki metinlerin 1. sınıf öğrencilerinin seviyesine uygunluğu bakımından öğretmenlerin çoğu olumlu görüş belirtmiştir. Buna göre katılımcıların %47,2'sine göre metinler içerik, olarak öğrencilerin yaşına ve seviyesine uygundur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%54,7) öğrenci seviyesine uygun zengin bir kelime hazinesi sunma bakımından kitabı tam olarak yeterli bulmamışlardır. Değerler eğitimi bağlamında, katılımcıların %75,5'i metinlerdeki karakterlerin ve konuların değerler eğitime uygun olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerin %60,4'ü metinlerdeki konuların öğrencilerin yakın çevresi, ilişkileri ve günlük yaşantısı ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Metin uzunluğu açısından bakılınca, öğretmenlerin %52,8'i kitapta yer alan okuma metinlerinin ilkökul 1. sınıf öğrencisi için fazla uzun olduğunu düşünmektedir.

Türkçe ders kitabı etkinlik özelliklerine ilişkin değerlendirmeler

İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında her bir okuma/dinleme metninden sonra çeşitli etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinliklerin sayıları ve içerikleri metinlere bağlı olarak değişmektedir. Katılımcıların ders kitabındaki etkinliklerin niteliği ve niceliğine yönelik görüşleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Kriterler	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Etkinliklerdeki yönergeler öğrenciler tarafından rahatlıkla anlaşılabilir.	17	32,1	29	54,7	7	13,2
Etkinliklerde dört temel dil becerisi gelişimine eşit oranda ağırlık verilmiştir (dinleme, konuşma, okuma, yazma)	26	49,1	22	41,5	5	9,4
Etkinlikler öğretim programındaki kazanımları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.	29	54,7	16	30,2	8	15,1
"Hazırlık Çalışmaları" öğrencide konuya ve metnin içeriğine yönelik istek, merak uyandırır.	21	39,6	24	45,3	8	15,1
Etkinlikler dil bilgisi konularını yansıtır bakımından yeterlidir.	10	18,9	26	49,1	17	32,1

Metinlerle ilgili etkinlikler sayı olarak yeterlidir.	25	47,2	18	34,0	10	18,9
---	----	------	----	------	----	------

Tablo 5. Türkçe Ders Kitabı Etkinlik Özelliklerine İlişkin Değerlendirmeler

Tablo 5'e göre katılımcıların çoğu (%54,7) etkinliklerdeki yönergelerin öğrenciler tarafından kısmen rahat anlaşılabilir düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Kitaptaki etkinliklerin dört temel dil becerisine dağılımı öğretmenlerin %49,1'i tarafından "eşit oranda" olarak değerlendirilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu (%54,7) kitaptaki etkinlikleri öğretim programındaki kazanımlarla örtüşme durumu bakımından yeterli bulmuşlardır. Metinlere ilişkin "Hazırlık Çalışmaları" katılımcıların %39,6'sı tarafından öğrencide konuya ve metnin içeriğine yönelik istek, merak uyandıracak nitelikte bulunmuştur. Görüşüne başvuru alan öğretmenlerin %49,1'i kitaptaki etkinlikleri dil bilgisi konularını yansıtmaya bakımından tam olarak yeterli bulmamaktadır. Metinlerle ilişkili etkinlik sayıları çoğunlukla (%47, 2) yeterli bulunmuştur.

Türkçe ders kitabının ölçme değerlendirme özelliklerine ilişkin değerlendirmeler

Bu çalışmaya konu olan Türkçe ders kitabı sekiz üniteden oluşmaktadır. Her ünite sonunda ölçme değerlendirme amaçlı "Tema Sonu Çalışmalar" yer alır. Katılımcıların kitaptaki ölçme değerlendirme araçlarına yönelik görüşleri Tablo 6'da sunulmuştur.

Kriterler	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
"Tema Sonu Çalışmaları" öğrencilerin rahatlıkla cevaplayabileceği niteliktedir.	30	56,6	16	30,2	7	13,2
Kitaptaki değerlendirme formları öğrencilerin dil becerilerine ilişkin öz değerlendirme yapmasına olanak tanır.	18	34,0	12	22,6	23	43,4

Tablo 6. Türkçe Ders Kitabının Ölçme Değerlendirme Özelliklerine İlişkin Değerlendirmeler

Tablo 6'ya göre öğretmenlerin %56,6'sı ders kitabındaki Tema Sonu Çalışmaları'nı öğrencilerin rahatlıkla cevaplayabileceği nitelikte bulmaktadır. Öğretmenlerin %43,4'üne göre kitap, öğrencilerin dil becerilerine ilişkin öz değerlendirme yapmasına olanak tanıma bakımından yetersizdir.

Sonuç, tartışma ve öneriler

Ders kitapları, teknoloji alanındaki yeniliklere rağmen eğitim öğretim alanındaki önemini korumakta ve en yaygın materyal olarak kullanılmaktadır (Kaya, 2006; Yalınkılıç, 2014; Özdemir, 2019). Kılıç ve Seven'e (2006) göre, ders kitabı tüm yapıyla öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçladığından kitabı oluşturan bütün unsurların bütünlük içinde çalışması gerekir. Bu bütünlük için iyi bir tasarım şarttır.

Sınıf öğretmenlerinin 2023-2024 eğitim-öğretim yılında kullanılan 1. sınıf Türkçe ders kitabı hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada; ders kitabının dil ve anlatım biçimsel özellikler, metin özellikleri, etkinliklerin niteliği, ölçme ve değerlendirme durumları gibi çeşitli unsurlara ilişkin sorulara cevap aranmıştır.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre kitapların genel olarak iyi tasarlandığı, kâğıtların kaliteli, görsellerin ve punto büyüklüğünün yeterli düzeyde olduğu, öğretim programıyla uyumlu olduğu,

metinlerin içerik olarak öğrenci seviyesine uygun olduğu gibi olumlu görüşlere; metinlerin uzun olduğu, kitabın Türkçe dersi için tek başına tam olarak yeterli olmadığı, kelime hazinesini geliştirme ve dil bilgisi konularını öğretme bakımından kısmen yeterli olduğu, hazırlık çalışmalarının metne ilişkin merak ve okuma isteği uyandırma bakımından tam olarak yeterli olmadığı gibi olumsuz görüşlere ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin Türkçe ders kitabına yönelik genel kanaatlerinin olumlu yönde olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin kitaptaki disiplinler arası ilişkilendirmelere yönelik yanıtlarından anlaşıldığı üzere, katılımcıların %50,9'u (f=27) kitabı bu bağlamda yeterli bulmaktadır. Öğretmenlerin büyük bir kısmı (%56,6) kitapta yazım, imla ve noktalama yönünden bir sorun bulunmadığını belirtmişlerdir. Konuların öğretiminde yakından uzağa, basitten karmaşığa giden bir yöntem izlendiğinin düşünen öğretmen sayısı 32'dir (%60,4). Kitabın öğrencide daha çok araştırmayı, öğrenmeyi teşvik edecek nitelikte olması hususunda öğretmenlerin %35,8'i olumlu görüş belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %18,9'u kitabı ilkökul 1. sınıf öğrencilerinin Türkçe dersi için tek başına yeterli bulurken, %47,2'si kısmen yeterli bulmuş, %34'ü ise kitabı bu noktada yetersiz bulunduğunu açıklamıştır. Kitabın dil ve anlatım özelliklerinin öğrenci seviyesine uygunluğuna ilişkin öğretmenlerin %49,1'i olumlu görüş belirtmiştir.

Katılımcı öğretmenlere kitabın biçimsel özelliklerin ilişkin görüşleri sorulduğunda her bir değerlendirme maddesi için olumlu görüş belirtmişlerdir. Bu bağlamda kitap; metin- görsel ilişkisi, sayfa düzeni, baskı kalitesi, boyut ve yazı puntosu olarak öğretmenler tarafından uygun bulunmuştur. Oysa Bölükbaşı ve Sarıbaş'ın (2011) yaptıkları araştırmada Türkçe ders kitaplarının öğrencilerin dikkatini çekemeyişinden, konuların öğrenci seviyesine uygun olmayışından ve metin- görsel ilişkisinin zayıf olmasından yakınılmaktadır.

Demirel ve Kırılıoğlu (2006) ders kitaplarında metin seçiminin içerik kadar önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Benzer şekilde Murat Nuhoglu'na (2008) göre metinler Türkçe dersinin en temel malzemesidir. Bu bağlamda sonuçlar değerlendirildiğinde Türkçe ders kitabının metin özelliklerine ilişkin değerlendirmelerde bulunan öğretmenlerin % 47,2'si konu ve ana fikir olarak metinleri öğrenci seviyesine uygun bulmuştur. Metinlerin öğrenci seviyesine uygun zengin bir kelime hazinesi sunması bakımından öğretmenlerin %54,7'si "Kısmen" cevabı vererek kitabın bu noktada beklentiyi tam olarak karşılamadığını ifade etmişlerdir. Metinlerdeki karakterler ve konuların değerler eğitimine uygunluğu konusunda öğretmenlerin %75,5'i olumlu görüş belirterek kitabı bu noktada başarılı bulmuşlardır. Katılımcı öğretmenlerin % 60,4'ü metinlerdeki konuları öğrencinin yakın çevresi, ilişkileri ve günlük yaşantısı ile ilgili bulmaktadır. Kitaptaki metinlerin ilkökul 1. sınıf öğrencisi için fazla uzun olduğunu belirten öğretmenler olmakla beraber bu yönde görüş belirten öğretmenlerin sayısının oransal olarak karşılığı ise %52,8'idir. Benzer biçimde Çifçi ve Uzunyol'un (2019) çalışmaları katılımcı görüşleri doğrultusunda, metinlerin öğrencinin ilgisini çekmekten uzak olduğunu; uzun metinlere ayrılan zamanın yetersiz olduğunu ve ders kitabı metinlerinin istenilen mesajı aktarmakta yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Alyılmaz (2010) da ders kitaplarındaki okuma parçalarının öğrencilerin okuma isteğini azaltacak ölçüde uzun olduğuna değinmiştir.

Türkçe ders kitabı etkinlik özelliklerine ilişkin öğretmenlerin değerlendirmeleri genel olarak olumlu yöndedir. Nitekim alan yazındaki benzer çalışmalarda (Aslan ve Engin, 2019; Susar Kırmızı ve Akkaya, 2010; Solak ve Yaylı, 2009) da etkinliklerin öğrenci düzeyine uygun olduğu bulgulanmıştır. Ancak metin öncesi "Hazırlık Çalışmaları", etkinlik yönergelerinin anlaşılabilirliği ve dilbilgisi konularını yansıtma konusunda çoğu öğretmen kitabın tam olarak beklentiyi karşılamadığı yönünde görüş belirtmiştir. Benzer şekilde Çevik ve Güneş (2017) de çalışmalarında ders kitabı etkinliklerinin bilişsel becerileri

kullanma konusunda beklentileri karşılamadığını ifade ederek öğrencileri araştırmaya, uygulamaya, değerlendirme yapmaya yönlendirme bağlamında sınırlı kaldığını açıklamışlardır. Aynı şekilde Özatalay (2007) da ders kitaplarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen dil becerileriyle ilgili etkinlik çalışmalarının ve etkinlik yönergelerindeki yönlendirmelerin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda etkinliklerin ve metne yönelik soruların öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini, problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanması önerilebilir.

Öğretmenlerin %45,3'ü mevcut soruları öğrencide metin okumaya ilgi ve istek oluşturması bakımından; %54, 7'si etkinlik yönergelerinin anlaşılabilirliği bakımından ve %49,1'i dil bilgisi konularını yansıtmaya bakımından kitabı “kısmen” yeterli bulmuştur. Bunun dışında etkinliklerin dil becerileri ile ilişkili olma durumu, öğretim programındaki kazanımlarla örtüşme durumu ve etkinlik sayıları öğretmenler tarafından yeterli bulunmuştur. Benzer biçimde Dilekçi'nin (2022) çalışma bulgularına göre Türkçe öğretmenlerinin büyük bir kısmı ders kitaplarının öğretim programının kazanımlarıyla uyumlu olduğunu belirtmiştir. Ancak Aslan ve Engin'e (2019) göre Türkçe ders kitaplarında dil bilgisini kavramayı sağlatacak etkinlikler yetersizdir.

Kitaba ilişkin son değerlendirmeler ölçme ve değerlendirme özelliklerine yöneliktir. Bu noktada “Tema Sonu Çalışmaları” katılımcı öğretmenlerin çoğuna (%56,6) göre öğrencilerin rahatlıkla cevaplayabileceği niteliktedir. Ancak kitap öğrencilerin dil becerilerine ilişkin öz değerlendirme yapmasına olanak tanıma bakımından öğretmenlerin %43,4'ü tarafından yetersiz bulunmuştur.

Araştırma sonucunda; çalışmaya katılan öğretmenlerin genel olarak çalışmaya konu edinen Türkçe ders kitabına yönelik olumlu görüşlere sahip oldukları, ancak kitabın yetersiz veya kısmen yeterli bulunan bazı noktalarda bütüncül anlayış ile düzenlenmesinin öğretmenler açısından sınıf içi uygulamalarda kolaylık sağlayacağı ve bu durumun ana dili eğitiminden alınan verime olumlu yansımalarının olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuçlar doğrultusunda, metin öncesi hazırlık çalışmalarının daha kapsayıcı ve ilgi çekici şekilde revize edilmesi, etkinlik yönergelerinin daha açıklayıcı ve yönlendirici hale getirilmesi, metin uzunluklarının öğrenci seviyesi göz önünde tutularak ayarlanması, kelime öğretimi açısından kitabın daha işlevsel etkinliklerle donatılması tavsiye edilebilir. Ayrıca öğretmenlerin kitabı tek başına kaynak olarak yeterli bulmuşlarının nedenlerinin analiz edilmesi bu bağlamda yardımcı kitaba bağımlılığı azaltmak için dil bilgisi etkinliklerinin daha kapsayıcı olacak şekilde düzenlenmesi, soru tiplerinin çeşitlendirilmesi, kitabın öğrencilere öz değerlendirme imkânı tanıma konusunda iyileştirilmesi, etkinliklerinin dil bilgisi konularını öğretme konusunda daha kapsayıcı olması önerilebilir.

Yapılan bu çalışma ilkokul birinci sınıf Türkçe ders kitabı ile sınırlı kalmıştır. İlköğretimin başka sınıf seviyelerinde okutulan Türkçe kitaplarına ilişkin araştırmalar yapılabilir. Yapılan araştırma sırasında öğretmenler Türkçe ders kitabının ana dili öğretiminde tek başına tam olarak yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla öğretmenlerin ders kitabı dışında hangi kaynakları kullandıkları ve neden bunları tercih ettikleri araştırılabilir.

Kaynakça

- Alyılmaz, C. (2010). Türkçe öğretiminin sorunları, *Turkish Studies*, 5(3), 728-749.
- Arı, G. (2016). Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı sözlü iletişim öğrenme alanındaki kazanımlara eleştirel bir bakış. *Sakarya Üniversitesi Journal of Education*, 6(2), 235- 253. <https://doi.org/10.19126/suje.40827>.
- Arslan, A. ve Engin, A. O. (2019). 5. sınıf Türkçe ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 67-94. doi: 10.46778/goputeb.570245
- Böyükbaş, C. ve Sarıbaş, M. (2011). İlköğretim birinci kademe (1,2,3. sınıf) Türkçe öğretimi sorunları. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*,1(1), 20- 26.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Anı Yayıncılık
- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2020). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi*. (Çev. Edt. Y. Dede, S. B. Demir). (4. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Christensen, L. B. Johnson, B. R. ve Turner, L. A. (2020). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* (Çev. Ed. A. Aypay), (3. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Çevik, A. ve Güneş, F. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286. doi: 10.16916/aded.288848
- Çiftçi, Ö. ve Uzunyol, C. (2019). Öğretmen görüşlerine göre Türkçe öğretiminde karşılaşılan problemlerin kaynakları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 825-840. <https://doi.org/10.16916/aded.558235>.
- Dağ, H. D. (2020). 5. sınıf Türkçe ders kitabının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *International Journal of Language Academy*. 8(4), 82- 98. <http://dx.doi.org/10.29228/ijla.40209>.
- Demirel, Ö. ve Kiroğlu, K. (2006). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. PegemA Yayıncılık.
- Dilekçi, A. (2022). Türkçe ders kitaplarının nitelik yönünden değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1310- 1328. <https://doi.org/10.24315/tred.978264>.
- Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Anadili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Kanat, A. (2016). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında metinlerin dil bilgisi konularıyla ilişkisi üzerine inceleme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. (2.baskı.) Pegem Akademi
- Kaya, M. ve Kardeş, M. N. (2019). Türkçe öğretmenleri ile Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle ilgili görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(11), 323-342.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2006). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. (6. Baskı). PegemA Yayıncılık.
- Kolaç, E. (2003). İlköğretim dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 105-137.
- Murat Nuhoglu, M. (2008). *Türkçe öğretiminde materyal tasarım*. Nobel Yayınları.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. I- II. Cilt (5. Basım). Yayın Odası.
- Oral, B. (2005). Ders kitaplarının öğretim programına uygunluğu. Özcan Demirel ve Kasım Kiroğlu (Editörler). *Konu Alanı Ders Kitabı* (s. 55-77). Pegem A Yayıncılık.
- Özatalay, H. (2007). *İlköğretim 1. kademe Türkçe öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel becerilerin ders kitaplarında kullanılmasına ilişkin durum çalışması*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri*. Anı Yayıncılık.
- Solak, M. ve Yaylı, M. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından

- incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 444-453.
- Susar Kırmızı, F. ve Akkaya, N. (2010). Yeni Türkçe dersi öğretim programının uygulamasına ilişkin olarak branş öğretmenlerinin görüşleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 185, 33-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/442784>
- Türkben, T. (2018). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2153-2166. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.419925>.
- Yalınkılıç, K. (2014). Bir öğretim aracı olarak ders kitabı. H. Ülper (Ed.), *Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri* (3.baskı içinde, s. 1-20). PegemA yayıncılık.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Çalışmada İncelenen Kitap

- Beşler, D. ve Demir, F. M. (2023). *İlkokul Türkçe Ders Kitabı 1. Sınıf*. İlke Basım Yayım.